

TURISTIČKO VREDNOVANJE VELEBITA

Rossini, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Šibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:605652>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova Veleučilišta u Šibeniku](#)

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
ODJEL MENADŽMENTA
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ MENADŽMENT

Ivana Rossini

TURISTIČKO VREDNOVANJE VELEBITA

Završni rad

Šibenik, 2016.

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
ODJEL MENADŽMENTA
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ MENADŽMENT

TURISTIČKO VREDNOVANJE VELEBITA

Završni rad

Kolegij: Upravljanje okolišem

Mentor: mr.sc. Tanja Radić Lakoš, v. pred.

Studentica: Ivana Rossini

Matični broj studenta: 14143131

Šibenik, 2016.

TURISTIČKO VREDNOVANJE VELEBITA

Ivana Rossini

Leoni Mate 47, irossini@vus.hr

Tema ovog završnog rada je turističko vrednovanje Velebita čije je područje 1981. godine proglašeno parkom prirode. Područje parka prirode obuhvaća dva nacionalna parka, strogi rezervat te nekoliko manjih zaštićenih dijelova prirode. Zaštićeno područje je kopneno ili morsko područje te područje prirodnih i srodnih kulturnih bogatstava, kojima se upravlja zakonskim ili drugim djelotvornim sredstvima u cilju zaštite i održavanja biološke raznolikosti. Upravljanje zaštićenim područjima se odnosi na upravljanje ljudskim djelatnostima koje se odvijaju u području, pri čemu se neke djelatnosti pokušavaju ograničiti ili prilagoditi, a druge poticati.

Turizam može na pozitivan način pridonijeti društveno – ekonomskom razvoju, ali istodobno brzim i nekontroliranim rastom, može u značajnoj mjeri prouzročiti degradaciju okoliša. Funkcija turizma u konceptu modernoga menadžmenta zaštićenih područja u prvi plan stavlja uređenje prostora i uspostavu upravljanja kojima će, radi ostvarivanja turističke djelatnosti i pratećih aktivnosti, najmanje narušiti osnovne ekološke zakonitosti, uz značajan doprinos ostalim funkcijama. Najprimjereniji model za razvoj turizma na području Velebita odnosi se na model održivog razvoja. Potrebno je razviti turizam kao jednu od vodećih grana gospodarstva na tom području, pri čemu je nužno voditi računa o zaštiti prirodne i društvene baštine.

(41 stranica / 9 slika / 1 tablica / 14 literaturnih navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u: Knjižnici Veleučilišta u Šibeniku

Ključne riječi: zaštićena područja prirode, značaj turizma za zaštićena područja, način upravljanja zaštićenim područjima, Park prirode Velebit

Mentor: mr.sc. Tanja Radić Lakoš, v. pred.

Rad je prihvaćen za obranu:

TOURISTIC VALUATION OF VELEBIT

Ivana Rossini

Leoni Mate 47, irossini@vus.hr

The theme of this paper is touristic valuation of Velebit whose area was declared a nature park in 1981. Velebit Nature Park area includes two national parks, strict nature reserves and several smaller protected natural areas. Protected area is is land or sea area and the area of natural and related cultural resources, which are managed by legal or other effective means in order to protect and maintain biodiversity. The management of protected areas refers to the management of human activities which take place in the area, where some activities are tried to be limited or adapted and others encouraged.

Tourism can positively contribute to the socio-economic development, but at the same time with the rapid and uncontrolled growth, may significantly cause environmental degradation.

The function of tourism in the concept of modern management of protected areas emphasizes the spatial planning and the establishment of governance that will, in order to achieve touristic and related activities, at least undermine basic ecological laws, with significant contribution to the other functions. The most suitable model for touristic development in the Velebit area refers to the model of sustainable development. It is necessary to develop tourism as one of the leading economic branches in the area, where it is necessary to take into account the protection of the natural and social heritage.

(41 pages / 9 figures / 1 table / 14 references / original in Croatian language)

Paper deposited in: Library of Polytechnic of Šibenik

Keywords: protected areas of nature, the importance of tourism for protected areas, managing protected areas, Velebit Nature Park

Supervisor: Tanja Radić Lakoš, MSc.,S. lec.

Paper accepted:

ZAHVALE

Ovim putem se želim zahvaliti mentorici mr.sc. Tanji Radić Lakoš na pruženoj pomoći i savjetima koji su mi bili od velike pomoći pri pisanju završnog rada. Htjela bi se zahvaliti i obitelji koja mi je pružila mogućnost visokog obrazovanja.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DEFINICIJA ZAŠTIĆENOG PODRUČJA	3
2.1. Kategorije upravljanja zaštićenim područjima	3
3. UPRAVLJANJE ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA PRIRODE	6
4. VAŽNOST TURIZMA ZA ZAŠTIĆENA PODRUČJA	8
5. EKOTURIZAM U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA	12
6. PARK PRIRODE VELEBIT	13
6.1. Status zaštite područja	13
6.2. Ugroženost područja	13
6.3. Opis područja	14
7. TURISTIČKO VREDNOVANJE VELEBITA	16
7.1. Smještajni kapaciteti na području Parka prirode Velebit	19
8. NACIONALNI PARK SJEVERNI VELEBIT	21
8.1. Status zaštite područja	21
8.2. Ugroženost područja	21
8.3. Opis područja	22
8.4. Značajke i važnost područja	24
9. VELEBITSKI BOTANIČKI VRT	25
10. HAJDUČKI I ROŽANSKI KUKOVI	27
10.1. Status zaštite područja i ugroženost područja	27
10.2. Opis područja	28
10.3. Značajke i važnost područja	29
11. SREDNJI VELEBIT	30
11.1. Opis područja	30
11.2. Rezervat šumske vegetacije – Šumski predjel Štirovača na Srednjem Velebitu	30
11.2.1. Porijeklo naziva Štirovača	31
12. JUŽNI VELEBIT	32
13. NACIONALNI PARK PAKLENICA	33
13.1. Status zaštite područja	33
13.2. Ugroženost područja	33
13.3. Opis područja	33
13.4. Značajke i važnost područja	35
14. JUGOISTOČNI VELEBIT	36
14.1. Opis područja	36

14.2. Tulove grede	36
14.3. Cerovačke špilje	37
15. ZAKLJUČAK	40
LITERATURA	41

1. UVOD

U ovom završnom radu istražuju se mogućnosti turističkog vrednovanja planine Velebit.

Velebit je je najduži i najširi gorski lanac Hrvatske, ali nije najviši. U hrvatskoj narodnoj tradiciji planina Velebit je, zbog svoje značajnosti, prirodni nacionalni simbol. Velebit geomorfološki pripada gorskom sustavu Dinarida, a pruža se duž sjeveroistočne obale Jadrana nad Velebitskim Kanalom u dužini od 145 kilometara. Cijelo područje velebitskog grebena je zaštićeno kao park prirode, a posebno su tu još proglašeni Nacionalni park Sjeverni Velebit i Nacionalni park Paklenica.

Zaštićena područja zauzimaju 11,5% kopnene i 0,5% morske površine Zemlje. Zaštita prirodnih područja je važna iz više razloga kao što su: nadoknada velikih gubitaka koji su uzrokovani neprimjerenim ljudskim ponašanjem prema prirodnim dobrima; osiguravanje opstanka velikog dijela biljnog i životinjskog svijeta; očuvanje prirodnih ekosistema i osiguravanje prirodne baštine za buduće generacije.

Biološki cilj zaštite područja sadržan je u omogućavanju ciljanim vrstama ili staništima da nastave prirodni razvoj uz smanjeni utjecaj čovjeka. Za ispunjavanje bioloških ciljeva zaštićenih područja mora se mjerama upravljanja kontrolirati ljudsko ponašanje, stoga je očuvanje prirode nerazdvojivi društveni fenomen. Uspjeh zaštite područja temelji se na postizanju primarnog cilja očuvanja prirode, ali početni napredak može biti ugrožen odsutnošću podrške u zajednici.

Utjecaj turizma na okoliš je ranije bio podcijenjen, dok danas dobiva punu pažnju. Budući da je za turizam okoliš osnovni resurs, ključno je da se turizam razvija štiteći okoliš. Odnos turizma i okoliša je kompleksan, te gotovo sve aktivnosti povezane s turizmom mogu rezultirati negativnim učincima na okoliš.

Prilikom razvoja turizma u zaštićenim područjima nužno je osigurati određenu razinu održivosti, s namjerom poticanja ljudi na uživanje i stjecanje znanja o prirodnim, kulturnim i povijesnim karakteristikama određenog područja uz očuvanje prirodnog izgleda mjesta i poticanje ekonomskoga razvoja i dobrobiti lokalne zajednice.

Cilj i svrha ovoga rada pod nazivom „Turističko vrednovanje Velebita“ je istraživanje uloge turizma u zaštićenim područjima, posebice u području Parka prirode Velebit i uočavanje pozitivnih i negativnih utjecaja koje turizam ima na zaštićena područja.

Pri izradi rada korištena je indukcijско-dedukcijska metoda, te se polazilo od općih informacija o planini Velebit i njezinom turističkom vrednovanju, a zaključak je izveden metodom sinteze podataka do kojih se došlo tijekom pisanja rada. Prilikom pisanja rada korištena je stručna literatura, od knjiga do članaka, dostupna u tiskanom ili elektroničkom obliku.

Rad je podijeljen na četrnaest poglavlja. Nakon uvoda, u drugom dijelu je definiran pojam zaštićenog područja, te su predstavljene kategorije upravljanja tim područjima. Treći dio rada se bavi upravljanjem zaštićenim područjima prirode. U četvrtom dijelu je istaknuta važnost turizma za zaštićena područja, dok se peti dio posebno osvrće na ekoturizam. Šesti dio je posvećen Parku prirode Velebit te objašnjava status zaštite toga područja i njegovu ugroženost. U sedmom dijelu dana je analiza turističkog vrednovanja Velebita te je dan pregled smještajnih kapaciteta na području Parka prirode Velebit. Od osmog do četrnaestog dijela predstavljeni su pojedini dijelovi Parka prirode Velebit i to redom: Nacionalni park Sjeverni Velebit, Velebitski botanički vrt, Hajdučki i Rožanski kukovi, Srednji Velebit, Južni Velebit, Nacionalni park Paklenica te Jugoistočni Velebit. Zadnji dio rada je zaključak u kojem se kratko prikazuju spoznaje do kojih se došlo pisanjem završnog rada.

2. DEFINICIJA ZAŠTIĆENOG PODRUČJA

„Prema definiciji koju je prihvatio Međunarodni savez za očuvanje prirode - IUCN (*International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources*) zaštićeno područje je kopneno ili morsko područje osobito namijenjeno zaštiti i održavanju biološke raznolikosti te područje prirodnih i srodnih kulturnih bogatstava, kojima se upravlja zakonskim ili kakvim drugim djelotvornim sredstvima.“¹

2.1. Kategorije upravljanja zaštićenim područjima

IUCN je odredio sustav kategorija upravljanja zaštićenim područjima uzimajući u obzir cilj upravljanja zaštićenim područjima. Razlikujemo šest kategorija.

KATEGORIJA Ia:

Strogi prirodni rezervat – kopneno i / ili morsko područje koje sadrži iznimne ili reprezentativne ekološke sutave, geološke ili fiziološke značajke i / ili vrste, namijenjeno znanstvenom istraživanju i / ili praćenju stanja okoliša.

KATEGORIJA Ib:

Područje divljine – prostorno neizmijenjeno ili neznatno izmijenjeno kopneno i / ili morsko područje, koje zadržava svoje prirodne osobine i utjecaj, bez stalnog ili većeg broja stanovnika, koje je zaštićeno i kojim se upravlja u cilju očuvanja njegovog prirodnog stanja.²

KATEGORIJA II:

Nacionalni park - prirodno kopneno i / ili morsko područje namijenjeno:

- a) zaštititi ekološke cjelovitosti jednog ili više ekoloških sustava za sadašnje i buduće generacije,
- b) zabrani iskorištavanja odnosno naseljavanja koja uzrokuje narušavanje obilježja koja su pridonijela proglašavanju područja zaštićenim,

¹ Martinić I., Upravljanje zaštićenim područjima prirode, Sveučilište u Zagrebu, Šumarski fakultet, Zagreb, 2010., str. 41.

² Martinić I., ibid., str. 42.

- c) odvijanju djelatnosti duhovnog, znanstvenog, obrazovnog, rekreacijskog i posjetiteljskog karaktera, koje trebaju biti u skladu s okolišem i kulturom.

Nacionalni park je zaštićeno područje kojim se upravlja iz dva razloga: radi zaštite ekoloških sustava te u rekreacijske svrhe.

KATEGORIJA III.

Spomenik prirode – predstavlja područje koje uključuje jednu ili više specifičnih prirodnih ili prirodno – kulturnih značajki, izvanredne ili jedinstvene vrijednosti zahvaljujući prirođenoj rijetkosti, reprezentativnim ili estetskim osobinama ili kulturološkoj vrijednosti. Spomenik prirode zaštićeno je područje kojim se upravlja u cilju zaštite specifičnih prirodnih značajki.

KATEGORIJA IV.

Područje upravljanja staništima / vrstama – Upravljanje staništima/vrstama se provodi u cilju zaštite putem gospodarskih zahvata.³

Područje upravljanja staništima / vrstama – Kopneno i / ili morsko područje koje podliježe aktivnim gospodarskim zahvatima čija je svrha osiguranje održavanja staništa i / ili udovoljavanje potrebama specifičnih vrsta.

KATEGORIJA V.

„Zaštićeni/ morski / krajobraz – kopneno područje, prema potrebi i s obalom i morem, na kojem je međudjelovanjem ljudi i prirode vremenom nastalo karakteristično područje većih estetskih, ekoloških i / ili kulturnih vrijednosti, često bogate biološke raznolikosti. Očuvanje cjelovitosti ovog tradicionalnog međudjelovanja važno je za zaštitu, održavanje i razvoj takvog područja.“

Upravljanje navedenim zaštićenim područjima ima za cilj zaštitu krajobraza i rekreacije.

KATEGORIJA VI.

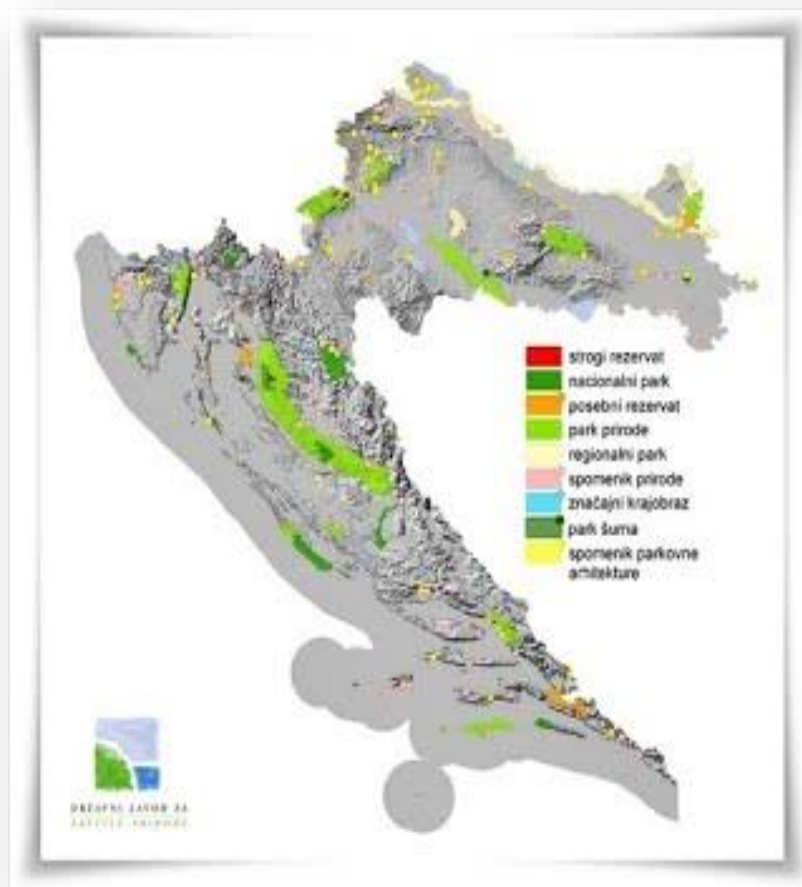
Zaštićeno gospodarsko područje – uključuje pretežno neizmijenjene prirodne ekosustave, kojim se upravlja u cilju osiguravanja dugoročne zaštite i održavanja biološke raznolikosti uz istovremeni stalni prinos prirodnih proizvoda i usluga za potrebe zajednice.

Navedena kategorija upravljanja zaštićenim područjima predstavlja zaštićena područja kojim se upravlja radi održive uporabe prirodnih ekosustava.⁴

³ Martinić I., *ibid.*, str. 43.

⁴ Martinić I., *ibid.*, str. 44.

Slika 1. Geografski prikaz zaštićenih područja u RH.

Izvor: <https://sites.google.com/site/nacionalniparkoviuhr/home/ostalo/ostala-zasticena-podrucja>

3. UPRAVLJANJE ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA PRIRODE

Prilikom proglašavanja nekog područja zaštićenim sukladno navedenim IUCN kategorijama najveći naglasak se osim na uspostavljanje zaštićenih područja stavlja i na upravljanje zaštićenim područjima zbog javne važnosti zaštićenih područja i njihovih mnogostrukih funkcija. Danas je širom svijeta potvrđeno da se ciljevi zaštićenog područja ispunjavaju jedino upravljanjem, kojim se složenom koordinacijom djelatnosti nastoji postići trajno usklađeno funkcioniranje i razvoj zaštićenog područja. „Naglasak se stavlja na uravnoteženje mjera zaštite i uvjeta korištenja u svim aspektima. To zahtijeva da samo upravljanje bude transparentan proces i rezultat planiranja, sudjelovanja i dogovora među tijelima državne uprave, parkovne uprave i lokalnih zajednica. Koncept upravljanja zaštićenim područjima je uvijek u određenoj mjeri izraz državne politike u zaštiti prirode.“ Ključne smjernice koje su vezane za zaštićena područja i njihovo upravljanje redovito sadržane u strateškim dokumentima zaštite prirode, okoliša i prostornog uređenja te krovnim propisima usvojenim od strane najviših tijela državne vlasti.

Upravljanje zaštićenim područjima odnosi se na upravljanje ljudskim djelatnostima koje se odvijaju u području, pri čemu se neke djelatnosti pokušavaju ograničiti ili prilagoditi, dok će se druge poticati.

Upravljanje zaštićenim područjima je složen i zahtjevan proces koji, najčešće ima smisla ukoliko se provodi promišljeno i prilagođeno uvjetima u kojima se odvija. Radi se o cikličkom procesu u okviru kojeg provođenjem unaprijed određenih aktivnosti pokušavamo postići ciljeve koje smo prethodno zadali. „Navedeni proces uključuje procjenu ili vrednovanje stanja područja, definiranje ciljeva upravljanja i planiranje aktivnosti koje je potrebno provesti da bi se ciljevi postigli, provedbu tih aktivnosti uz istovremeno praćenje njihove provedbe i procjenu učinkovitosti te prilagodbu planiranih aktivnosti ukoliko se za tim pokaže potreba, nakon čega se cijeli proces ponavlja.“⁵

⁵ Martinić I., *ibid.*, str. 107.

„Upravljanje zaštićenim područjima trebalo bi biti:⁶

- Temeljeno na preuzetoj obavezi - odnosno u skladu s ciljevima radi kojih je područje zaštićeno.
- Prikladno – što bi trebalo značiti da je prilagođeno specifičnim uvjetima i potrebama područja te da se, temelji na već uspostavljenoj praksi i uobičajenim načinima donošenja odluka koliko god je to moguće. To ne znači da u upravljanju zaštićenim područjima nije potrebno koristiti nove ideje i dokazano dobru praksu i iskustva iz drugih područja, no ukoliko se takve promjene uvode naglo i nasilno velika je vjerojatnost da će izazvati neprihvatanje i otpor onih na koje se odnose te mogu naići na neuspjeh.
- Prilagodljivo – pod tim se podrazumijeva mogućnost prilagodbe aktivnosti promijenjenim uvjetima u kojima se odvija upravljanje (kao što su promjene nastale uslijed prirodnih dinamičkih procesa - požara, poplava ili slično, promjene političkih i/ili socio-ekonomskih okolnosti, promjenama stanja ciljeva zaštite s obzirom na učinkovitost ili neučinkovitost upravljanja i dr.), a da se pri tom ne ugrozi postizanje ciljeva radi kojih je područje zaštićeno.
- Participatorno - što znači da bi dionici aktivno, svojim savjetima, prijedlozima i/ili provođenjem konkretnih aktivnosti, trebali sudjelovati u upravljanju zaštićenim područjem.
- Planirano – pod tim se podrazumijeva da su ciljevi i aktivnosti upravljanja unaprijed promišljeni i isplanirani te da se njihova provedba odvija po unaprijed određenim prioritetima i planu, a ne spontano i stihijski.
- Transparentno – odnosno otvoreno prema javnosti i jasno.“

⁶ <http://www.dzpz.hr/upravljanje-zasticenim-podrucjima/upravljanje-zasticenim-podrucjima/upravljanje-zasticenim-podrucjima-1101.html?god=1954&mj=6>

4. VAŽNOST TURIZMA ZA ZAŠTIĆENA PODRUČJA

Glavnina odnosa turizma, turista i zaštićenih područja prirode se može pronaći u odnosu koji je u posljednje vrijeme postao važan predmet proučavanja kod mnogih istraživača. Riječ je o odnosu civilizacije prema divljini. Zaštićena područja uglavnom imaju dvije osnovne svrhe. Prva se odnosi na zaštitu značajnih prirodnih vrijednosti i rekreacija. Zbog ovakvog pristupa izuzetno je važna uspostava ravnoteže između rekreativnog korištenja i zaštite prirode. Zaštita područja treba biti organizirana u skladu sa stanjem životne sredine kako unutar, tako i izvan granica zaštićenog područja. Pod tim se podrazumijeva utjecaj zaštićenih prirodnih područja, pretežno nacionalnih parkova, na lokalno stanovništvo. Iz tog razloga se ova područja označavaju kao faktori društvenih i ekonomskih promjena u neposrednom okruženju, kroz mogućnost lokalnim zajednicama da se bave ekonomskim aktivnostima u duhu održivog razvoja. Jedna od tih aktivnosti je i turizam. Problem koji je vezan uz zaštitu prirode se može promatrati i sa stajališta perspektive turističkog razvoja. Uzevši u obzir sve veće uključivanje stanovništva u rekreativni turizam ili ekoturizam, koji traže predjele dobro očuvane životne sredine, može se očekivati da ova djelatnost u budućnosti pokaže sve više zainteresiranost za zaštitu prirode. Uostalom riječ je o procesu koji je poznat kao turistička zaštita prirode. Njene principe izuzetno je važno primjenjivati kod prostornog planiranja i turističkog uređenja prostora. Za neka zaštićena područja turizam koji je dobro isplaniran i organiziran ima veliki značaj. **Korist turizma u procesu zaštite prirode pronalazimo u činjenici da se turizam uglavnom razvija u destinacijama koje karakterizira dobro očuvana priroda kakva se pronalazi u zaštićenim prirodnim područjima. Turizam u zaštićenim prirodnim područjima pruža čovjeku mogućnost da uvidi odnos prema životnoj sredini koji bi trebao zauzeti. Važnost turizma za zaštićena područja izražava se kroz snažne ekonomske prihode koje ova djelatnost ostvaruje.** To je u velikoj ovisnosti o tipu i stupnju dozvoljenih aktivnosti u zaštićenom području i politici zaštite prirode u državi.

Prihodi od turističkog prometa se u objektima zaštićene prirode realiziraju kroz sljedeće: ⁷

- naplatu ulaznica,
- usluge turističkog vodiča,
- iznajmljivanje raznovrsne rekreativne opreme,
- izradu i prodaju suvenira,
- davanje drugih turističkih i ugostiteljskih usluga.

⁷ http://www.dgt.uns.ac.rs/download/uzp_skripta1.pdf

U današnje vrijeme turizam predstavlja značajan izvor dohotka i zapošljavanja za mnoge zemlje u razvoju, sa sve izraženijim i rastućim oslanjanjem na prirodni okoliš. „Pri tom su biološki i prirodni **resursi atrakcije** koje privlače turiste. Turizam ima potencijal kojim može na pozitivan način pridonijeti društveno – ekonomskom razvoju, ali istodobno svojim brzim i ponekad nekontroliranim rastom, može u značajnoj mjeri prouzročiti degradaciju okoliša i pogodovati gubitku lokalnog identiteta i tradicionalnih kultura.“⁸ Veoma uspješan turizam može dovesti do degradacije prirodnoga okoliša, a istrošeni prirodni resursi, više od drugih elemenata, u velikoj mjeri umanjuju atraktivnost turističkih lokaliteta, koji većinom čine ključne brendove turističke ponude neke regije ili države. Koristi turizma u zaštićenim područjima uključuju mjere poticaja za očuvanje tradicionalnih umjetnosti i zanata, koji pridonose održivom korištenju bioloških resursa, i održavanju ekonomija lokalnih zajednica. U cilju sagledavanja uloge i važnosti pojedine funkcije u postizanju svrhe osnivanja zaštićenih područja, IUCN je za svaku kategoriju izradio matricu ciljeva upravljanja, koje je razvrstao po stupnjevima prikladnosti za pojedinu kategoriju zaštite. S gledišta turizma, može se uočiti da se određeni oblici i intenziteti turističke djelatnosti i rekreacije javljaju kao ciljevi upravljanja u svakoj zaštićenoj kategoriji.

Tablica 1. Razine turističkog korištenja prema matrici ciljeva upravljanja IUCN –a

IUCN kategorija	Turizam i rekreacija
I a - strogi prirodni rezervat	Nije dopušten turizam i rekreacija na ovim područjima
Ib - područje divljine	Dopušteni su turizam i rekreacija u područjima divljine, sekundarni cilj
II - nacionalni park	Dopušteni turizam i rekreacija u nacionalnim parkovima , primarni cilj
III - spomenik prirode	Dopušteni turizam i rekreacija, primarni cilj
IV - područje upravljanja staništima / vrstama	Dopušteno turizam i rekreacija, potencijalno primjenjiv cilj
V - zaštićeni/ morski/ krajobraz	Dopušteni turizam i rekreacija , primarni cilj
VI - zaštićeno gospodarsko područje	Dopušteni turizam i rekreacija , potencijalno primjenjiv cilj

Izvor: Martinić I., ibid. 285 str.

⁸ Martinić I., ibid., str. 284.

„Uvažavajući IUCN - ovu matricu, moguće je procjenjivati kompatibilnost različitih kategorija zaštićenih područja s turizmom kao ciljem, odnosno funkcijom upravljanja zaštićenim područjem. U skladu s tradicionalnim prometom posjetitelja, prihvatljivost vrste, oblika i intenziteta turističke djelatnosti ovisi o kategoriji područja.“ Turizam slabijeg intenziteta nespojiv je s Ia i Ib kategorijama u kojima je primarni cilj vezan uz znanstveno istraživanje, ali je vrlo kompatibilan s II i III kategorijama gdje predstavlja primarni cilj upravljanja. U Ib kategoriji s gledišta sekundarnog cilja upravljanja prihvatljivo je posjećivanje od strane učenika, studenata i specijalističkih znanstvenih grupa s namjerom ekološke edukacije. Za ostale kategorije kompatibilnost se smanjuje do određene razine i tu zadržava kontinuitet.⁹

Iznad kategorije nacionalnih parkova su dozvoljene mogućnosti intenzivnijih i agresivnijih oblika turizma. Takvi oblici bilježe značajniji pad prihvatljivosti u VI kategoriji. Kategorije zaštićenih područja kao što su **strogi rezervati prirode** (Ia kategorija), u kojima je **isključen svaki značajniji ljudski utjecaj** i koja se moraju u izvornome stanju održavati kroz strogu zaštitu, ne pružaju značajnije mogućnosti turističkoga korištenja. U tom slučaju su ostavljene ograničene mogućnosti pristupa u obliku ciljanoga organiziranog posjećivanja specijaliziranih znanstvenih grupa, pojedinačnih istraživača i pojedinačnoga posjeta ljubitelja opažanja (npr. promatranje ptica) ili fotografiranja prirode (npr. fotosafari), uz visoku razinu kontrole ulazaka. Područje divljine (Ib kategorije) otvara neznatno veće mogućnosti turističkoga pristupa u odnosu na Ia kategoriju. Pritom se daju mogućnosti vrstama turističkih aktivnosti koje će najbolje poslužiti zadovoljstvu posjetitelja, uz istodobno izraženo čuvanje izvornih osobina područja. Za područje divljine su prihvatljivi pojedinačni posjeti i nemotorizirani načini kretanja poput pješaćenja, jahanja, vožnje kočijom, biciklom, kajakom i dr. Ia i Ib kategorije dopuštaju oblike turizma slabijeg intenziteta, za razliku od nacionalnih parkova i spomenika prirode koji sa proširenim područjima (često definirane kao tampon-zone ili utjecajno područje) dozvoljavaju visoku razinu turističkih mogućnosti.

U nacionalnim parkovima upravljanje je lakše prilagoditi ciljevima turizma, i cjelovitoj ekološkoj zaštiti zbog veličine prostora nacionalnog parka i podijeljenosti na zone. To se prvenstveno odnosi na prostorno važne dijelove nedirnete prirode koji su unutar zaštićenog područja razvrstani u zone stroge zaštite ili zone temeljnog fenomena i brojne atrakcije poput izvora, slapova, kanjona, špilja i drugo. U svakom slučaju funkcija turizma u konceptu

⁹ Martinić I., *ibid.*, str. 284. – 285.

modernoga menadžmenta zaštićenih područja u prvi plan stavlja uređenje prostora i uspostavu upravljanja kojima će, radi ostvarivanja turističke djelatnosti i njoj pratećih aktivnosti, najmanje narušiti osnovne ekološke zakonitosti, uz istodobno značajan doprinos ostalim funkcijama. ¹⁰

¹⁰ Martinić I., *ibid.*, str. 286.

5. EKOTURIZAM U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA

Turističko korištenje prostora predstavlja jedan od najspecifičnijih načina njegove upotrebe. Poželjno je da za turizam prostor bude skladan, lijep i privlačan, bilo da je riječ o prirodnim ili o kulturnim vrijednostima. Očigledno je da prostor može ostati takvim samo ako ispunjava uvjet da njegovo turističko korištenje ne dovodi do promjena koje mogu završiti degradacijom ili uništavanjem okoliša. Poznato je da posjetitelji, posebno ukoliko se odluče na duži boravak i smještaj mogu degradirati osjetljiva staništa i potisnuti floru i faunu tog područja.¹¹

Podvrsta turizma u bliskoj vezi sa zaštitom prirode i biološke raznolikosti, koja se zadnjih desetljeća sve više popularizirala i dobila na važnosti, ali i sve više osigurava svoju tržišnu održivost je ekoturizam. Pod pojmom ekoturizma podrazumijeva se **posjet prirodnim područjima koji za cilj ima učenje, studiranje, rekreiranje i druge aktivnosti koje će izazvati minimalan nepovoljni učinak na okoliš, uz jačanje i zaštitu lokalnih zajednica, s društvenog i ekonomskog aspekta.**

„EU je objavila načela za sudionike koji se uključuju u aktivnosti ekoturizma:

- minimizirati nepovoljne učinke na okoliš,
- izgrađivati i promovirati ekološku i kulturnu svijest i poštovanje,
- osigurati pozitivna iskustva za posjetitelje i za domaćine,
- osigurati konkretna financijska sredstva za zaštitu prirode i okoliša,
- osigurati financijsku korist za lokalno stanovništvo i njihovu aktivnu društvenu ulogu i odlučivanje.“¹²

Sama ideja ekološkog turizma veže se uz ekološki svjesni dio turističkog menadžmenta koji je suočen s uništenjem prirode i kulture koju je „nosio“ masovni turizam, osmislio novu ponudu na turističkom tržištu predlažući drugačiju svrhu i doživljaj turističkog posjećivanja i navodeći turističke agencije da ponude putovanja u područja nedirnute prirode. „Najvažniji uvjet ekološkog turizma je tražio od posjetitelja da prirodu i dobra ostave u stanju u kakvom su ih zatekli. Ideja se dalje razvijala u smislu da takvo iskustvo treba poprilično platiti, te da se pokuša osigurati da novac od tako naplaćenog posjećivanja bude korišten izravno za buduće očuvanje i zaštitu posjećenih područja.“¹³

¹¹ Martinić I., *ibid.*, str. 304.

¹² Martinić I., *ibid.*, str. 305.

¹³ Martinić I., *ibid.*, str. 306.

6. PARK PRIRODE VELEBIT

6.1. Status zaštite područja

Planina Velebit ukupne površine 200 000 ha je proglašena parkom prirode 16. lipnja 1981. godine. Područje parka prirode obuhvaća dva nacionalna parka (Sjeverni Velebit i Paklenica), strogi rezervat – Hajdučki i Rožanski kukovi te nekoliko manjih zaštićenih dijelova prirode.

Od ostalih zaštićenih područja unutar PP Velebit temeljem Upisnika zaštićenih područja Ministarstva kulture izdvaja se:

- Botanički rezervati – Zavižan – Balinovac – Zavižanska kosa, Visibaba
- Rezervat šumske vegetacije – Šumski predjel Štirovača na Srednjem Velebitu
- Posebni geomorfološki rezervat – Cerovačke pećine kod Gračaca
- Spomenici prirode – Velnačka glavica (paleontološki)
- Značajni krajobraz – Zaljev Zavrtnica (geomorfološki)¹⁴

6.2. Ugroženost područja

Razlozi ugroženosti područja Parka prirode Velebit su:¹⁵

- Park prirode Velebit nalazi se u jednom od područja najveće erozije tla u Europi.
- Izostanak ili slabije iskorištavanje (ispaša i košnja) travnjaka (smanjeno ljudsko djelovanje) uvjetuje njihovu sukcesiju u smjeru odgovarajućih tipova šikara i šuma što uzrokuje gubitak biološke raznolikosti.
- Šumarstvo kao tradicionalna grana ekonomije ovog područja i ostale aktivnosti bazirane na eksploataciji šuma, kao što su gradnja šumskih putova i cesta, bilježe najsnažniji utjecaj na ovo područje.
- Lov je jedna od tradicija ove regije.
- Tijekom godina primijećen je sve veći pritisak turizma, cestovnog prometa kao i sve veća eksploatacija vodnih resursa.
- Nelegalno sakupljanje je faktor koji ugrožava pojedine vrste bilja, i leptira.

¹⁴ Radović J., Ekološka mreža na području Velebita, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 2007., str. 15.

¹⁵ Radović J., ibid., str. 14.

- Širenje naselja, posebno u priobalnom dijelu, povećava mogućnost onečišćenja te oštećenja i zatrpavanja speleoloških objekata.
- Današnji krajobraz je u velikoj mjeri posljedica djelovanja čovjeka čija je prisutnost na ovim područjima već nekoliko tisućljeća.

Gospodarenje ovim područjem potrebno je pažljivo planirati uz sustavno praćenje biološke raznolikosti što ima za svrhu osiguranje najboljeg omjera između korištenja zemljišta i očuvanja prirode.¹⁶

6.3. Opis područja

Velebitu pripada epitet najveće i najduže hrvatske planine. Nalazi se u okviru dinarskog planinskog krškog pojasa, a prostire se u smjeru sjeverozapad – jugoistok, uzduž Velebitskog kanala od prijevoja Vratnik na sjeverozapadu do kanjona rijeke Zrmanje na jugu. Ukupna dužina iznosi oko 145 km, a njegova širina varira između 10 i 30 km. Unutar planine Velebit prema geografskim, reljefnim i biološkim karakteristikama razlikuje se sjeverni, srednji, južni i jugoistočni dio. Smješten je na prijelazu između kontinenta i Jadranskog mora. To je razlog drastičnog variranja klime na malim udaljenostima (10 km), od submediteranske klime karakteristične za područje u Velebitskom kanalu do planinske klime na ogoljelim vrhovima Velebita te kontinentalne klime Ličke visoravni.¹⁷ U pogledu biljnog pokrivača za Velebit može se reći da ga karakteriziraju bujne šume koje zauzimaju vrlo velike površine, oskudna vegetacija karakteristična za dijelove gdje je nestalo šumskog pokrivača, velike površine pod bujnom travom posebno u proljeće, i velik broj endemskih biljnih vrsta, između kojih se treba posebno spomenuti velebitska degenija terciarni relik, koji je na Velebitu rasprostranjena na uskim područjima.¹⁸ Ovo dinarsko krško područje od velikog je značaja za vrste podzemnih staništa među kojima nalazimo 23 svoje endemične za Hrvatsku, od kojih su neke prisutne samo na ovoj planini. Osim značajne površinske raznolikosti krške morfologije planinu Velebit karakterizira i morfologija podzemlja. Kukovi, kanjoni, polja, pukotine, špilje, jame i ostale vrste krških oblika su se razvile kao posljedica endogenih i egzogenih sila prvenstveno kao posljedica tektonike i protoka vode te daju Velebitu specifične ljepote. Planina Velebit proglašena je parkom prirode 1981. godine. Ovo područje danas sadrži dva nacionalna parka

¹⁶ Radović J., *ibid.*, str. 14.

¹⁷ Radović J., *ibid.*, str. 7.

¹⁸ Pelivan A., *Po putovima i stazama Velebita*, Ekološki glasnik, Donja Lomnica, 1999., str. 27.

(Sjeverni Velebit i Paklencu) te jedan strogi rezervat (Hajdučki i Rožanski kukovi). **Ovo područje je zbog velikog značaja za očuvanje biološke raznolikosti uvršteno u međunarodnu mrežu rezervata biosfere u okviru programa „Čovjek i biosfera“ (MAB) 1978. godine od strane UNESCO-a** (eng. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*). Velebit odlikuje bogatstvo flore i faune, posebno petrofilnih vrsta, vrste planinskih travnjaka te podzemne vrste. Od faune na području Parka zabilježeno je 10 vrsta vodozemaca, 26 vrsta gmazova, 23 vrste sitnih sisavaca (kukcojeda i glodavaca), te 23 vrste šišmiša. Područje Parka stanište je za tri velike zvijeri – mrki medvjed, vuk i ris, kao i područje na kojem obitava vidra. Velebit predstavlja područje od međunarodne važnosti za očuvanje ptica. Na Velebitu obitava 185 vrsta ptica, od kojih se 100 gnijezdi na Velebitu. Od ptičjih vrsta posebnu važnost zaslužuje bjeloglavi sup koji se gnijezdi u Nacionalnom parku Paklenica. „U okviru izrade prijedloga mreže NATURA 2000, **Ornitološki zavod HAZU je planinu Velebit izdvojio kao europski značajno ornitološko područje** gdje populacije 18 vrsta ptica zadovoljavaju kvalifikacijske kriterije za europsku ekološku mrežu NATURA 2000.“ Veliki značaj treba se pridavati velebitskoj flori. Čak 79 endemičnih biljnih vrsta su razlog što se planina Velebit naziva često i **centrom endemizma ovih prostora**.¹⁹

Slika 2. Park prirode Velebit.

Izvor : http://degenia-velebitica.com.hr/foto-galerija/klima_uredaji/velebit-park-prirode-fotografije/

¹⁹ Radović J., *ibid.*, str. 7. – 8.

7. TURISTIČKO VREDNOVANJE VELEBITA

Najprimjereniji model za razvoj turizma na području Velebita odnosi se na model održivog razvoja. Turističke atrakcije moraju se racionalno koristiti, na način da se ne iscrpljuju, te ih je potrebno štititi od drugih djelatnosti koje bi ih mogle ugroziti. Potrebno je razviti turizam kao jednu od vodećih grana gospodarstva na ovom području, pri čemu je nužno voditi računa o zaštiti, kako prirodne tako i društvene baštine.

Turistička je privlačnost Velebita raznovrsna, počevši od egzokršskog reljefa, endokršskog reljefa, biljne i florističke zajednice. Potencijal Velebita je veći od onog stvarnog koji se koristi u turističke svrhe, oko 80% turističkog prometa se odvija u Podvelebitskom primorju. U prvom planu turističkog vrednovanja cijele planine Velebita, potrebno je započeti sa racionalnim korištenjem potencijala za uspješniji razvoj ruralnog, sportsko-rekreacijskog, avanturističkog, kamping turizma. „Bitan preduvjet da se potencijalna turistička atrakcija pretvori u stvarnu jest potreba osiguranja njene dostupnosti. Velebit je potrebno turistički iskoristiti, ali ga pritom ne pretvoriti u prostor za masovni turizam.“²⁰

Reljef kao turistički resurs

U reljefnom i geomorfološkom pogledu područja Velebita nalazimo na primorsku padinu (koju karakteriziraju stepenice) i ličku padinu (kose zatvaraju dulibe). Dinamika reljefa otvara različite mogućnosti od sportsko-rekreacijskih aktivnosti do obrazovnih spoznaja. Kada je riječ o resursnoj osnovi za turizam tu se nalaze brojni površinski i podzemni oblici. Od oblika egzokršskog reljefa, koji trebaju poslužiti i kao turistički resurs, izdvajaju se kukovi, ponikve i polja. U turističkom smislu značaj kukovima daje njihov zadivljujući izgled. Posebno se ističu Tulove grede te Hajdučki i Rožanski kukovi. Kad se govori o zaštiti područja potrebno je spomenuti Kizu u Baškim Oštarijam koja bi svojim impresivnim kukovima i važnosti u geomorfologiji toga kraja, trebala dobiti status geomorfološkog rezervata, koji do sada nije dobila. To bi, bilo od velike važnosti za Oštarijski kraj koji ima uvjete za razvoj turizma. Naglasak bi se trebao staviti na ovakva mjesta koje odlikuje široko razvijena ponuda i mogu privući turiste. Za Kuterevo su značajne ponikva. Taj primjer može poslužiti u edukativne svrhe omogućava da se na terenu može vidjeti jedan od osnovnih oblika krša – boginjavi krš. Podzemni reljef Velebita odlikuje bogatstvo površinskih oblika, što je i logično uzevši u obzir

²⁰ <http://www.geografija.hr/hrvatska/prirodnogeografska-obilježja-i-turisticko-vrednovanje-velebita/>

pretežno karbonatnu građu terena. Od speleoloških pojava potrebno je izdvojiti jame. Špilje kao podzemni kanali svojim antropološkim, paleontološkim i arheološkim nalazima predstavljaju područja od neprocjenjive važnosti za znanost. Bogatstvom kalcitnih ukrasa i ulazima koji ne zahtijevaju teži fizički napor najpogodniji su objekt za uvod u turističku atrakciju. Takve špilje je potrebno zaštititi od neželjene devastacije. Najbolji primjer takvih špilja su Cerovačke špilje za koje se može reći da su turistička atrakcija nacionalnog značenja. Kada se govori o području podvelebitskog primorja, građeno je pretežno od vapnenaca i breča, što pogoduje jasnom očitovanju njegovog trošenja uslijed djelovanja mora. Iako ne posjeduje duge pješčane plaže, obale su strme, ovaj se prostor turistički vrednuje. Oko 80% turističkog prometa u sklopu Parka prirode Velebit odvija se upravo u obalnom dijelu. Izuzev kupališnog turizma obalni dio je bogat reljefnim formama. Najpoznatija uvala je Zavratnica. Motiv dolaska turista u Jablanac i Zavratnicu, osim odmora, relaksacije i prirodne ljepote, može imati i edukativni karakter.

Obilježja klime kao turističkog čimbenika

Velik broj sunčanih dana pogoduje razvoju kupališnog turizmu uzduž cijele obale podvelebitskog primorja. U toplom dijelu godine jako zagrijavanje gole vapnenačke podloge uvjetuje velik broj toplih i vrućih dana u Karlobagu. Manji broj takvih dana je zabilježen u Senju, što je posljedica čestog prodora bure. Razlike u temperaturi zraka na području Velebita mogu na razmjerno maloj udaljenosti biti velike na što upućuje vegetacija. Prednost Podvelebitskog priobalja je sadržana u tome što može ponuditi turistima planimorski oblik turizma, odnosno da spavaju u višim predjelima gdje su noći svježije (npr. Baške Oštarije), a tijekom dana se rashlade u moru na kupanju (npr. Karlobag). Veliki broj turista kad dođe u neko mjesto, osim kupališnog turizma, traže neke druge sadržaje kojim će upotpuniti razdoblje svog boravka. Danas se povećanjem štetnosti UV zraka skraćuje period dnevnog izlaganja suncu. To treba iskoristiti tako da se organizirano provode izleti u temperaturno ugodnije dijelove Velebita i Like.

Biogeografska obilježja kao turistički resurs

Biljni i životinjski svijet na velebitskom području uz geomorfološke oblike čini onaj dio koji je posjetiteljima najzanimljiviji. U prilog tome ide i 70-80 endemskih biljnih vrsta raširenih na ovom području (velebitska degenija, hrvatska sibireja). Životinjski svijet posjetiocu se može činiti manjkavim, iz razloga što se životinje rijetko susreću. Iako je životinja razmjerno malo, životinjski svijet Velebita je vrlo raznolik a samim tim zanimljiv. Divljač čini osnovu za razvoj lovnog turizma. Kroz tu lovno-turističku ponudu pružena je mogućnost susreta zaštićenih vrsta,

stoga se lovni turizam može nadopuniti foto-lovom, koji je u zadnje vrijeme sve rašireniji. Rijeka Gacka je stanište za pastrve tako da mjesto održavanja sportskog ribolova.

Hidrogeografska obilježja

Krške rijeke (ponornice) mogu biti važne za edukativni turizam, posebice za školsku djecu. Uz pomoć posebno izrađenih maketa moguće je pokazati metodu trasiranja (bojanja) i praćenja takve ponornice, te donošenje zaključka od kud i zašto njeno pojavljivanje u obalnom dijelu podvelebitskog primorja. Navedeni oblik otvorenog laboratorija, te dolaska do spoznaje i dobivanja informacija, atraktivan je i jednostavan za školsku djecu. Osim toga rijeke Lika, Gacka i Zrmanja svojim atraktivnostima i današnjoj popularizaciji zaštite voda u kršu sposobne su za privlačenje velikog broja turista, izletnika, gdje bi se uz to razvio i ruralni turizam. Vrela Gacke kao i sama rijeka predstavljaju značajni turistički resurs, kako Like tako i cijele Hrvatske. Tonković i Majerovo vrelo nije dovoljno samo spomenuti, već je takvu turističku atrakciju potrebno i plasirati. Uvidimo li ovaj prostor koji uz prirodni nudi i veliki potencijal turističkog resursa, onda je to zasigurno pravo mjesto pogodno razvoju ruralnog turizma. Ponuda bi trebala obuhvaćati sljedeće: smještajni kapacitet, domaću hranu iz vlastite proizvodnje i vezano s tim gastronomiju toga kraja, prikaz narodnih običaja i suvenira u kombinaciji sa sportsko-rekreacijskim ribolovom i mogućnost vožnje biciklom kroz seoska naselja i okolicu. Ovakva ponuda bi privukla strane i domaće turiste ili samo izletnike. Samim razvojem ovakve vrste turizma ovaj prostor bi se gospodarski revitalizirao, te vjerojatno privukao mlađu populaciju. Primorska strana Velebita uz samu obalu ili podalje od nje nalazi se čitav niz vrulja. Kada se radi na projektiranju bilo kakvih građevinskih radova, odvodnje otpadnih voda i slično nužno je voditi računa o okršenosti površinskih naslaga i mogućnosti onečišćenja. U tijeku ljetnih mjeseci za vrijeme kupališnog turizma, vrulje nemaju pozitivne karakteristike. Budući da je to hladna voda koja izbija u obalnom dijelu, često ima utjecaj na sniženje temperature mora.

Promet kao čimbenik turističkog razvoja

Razvoj suvremenog prometa snažno je utjecao na razvoj turizma Velebita. Stare prometnice zamijenjene su suvremenim prometnicama, poput autocesta. Na taj način je u kratkom vremenu omogućeno da stignemo do željenog odredišta. Izgradnja autoceste Zagreb – Split je bila značajan doprinos posjetiocima da prepoznaju Liku kao primamljivo odredište, u kontekstu da se sada može vrlo brzo i jednostavno stići iz bilo koje dijela Hrvatske. S ličke strane Velebita stanovništvu je autocesta Zagreb – Split dala doprinos u procesu oživljavanja tog prostora.

Razvoj turizma, ponuda atraktivnih prirodnih sadržaja, proizvodnja zdrave hrane, uz prometnu dostupnost je formula za razvoj kojom Lika može konkurirati kako na domaćem, tako i na širem tržištu. Premda su suvremenost prometa i brze ceste rješenje bržeg povezivanja, isto tako one mogu imati suprotno djelovanje na razvoj nekog mjesta. Iz prethodno navedenog proizlazi činjenica koliko god da je promet suvremen i brz, za turistički razvoj nekog mjesta ili kraja izuzetno je važna prisutnost čovjeka i turistička propaganda.

7.1. Smještajni kapaciteti na području Parka prirode Velebit

Područje Parka prirode Velebit 2001. godine raspolagalo je sa 21 273 ležajeva. Izuzev male raspoloživosti smještajnih kapaciteta na području parka prirode Velebit se nailazi na problem koji se odnosi na neravnomjernu raspoređenost smještajnih kapaciteta u prostoru. 91% ležajeva cijelog Parka prirode, odnosi se na primorska mjesta, što znači da je razlog gradnje kapaciteta prvenstveno u cilju imao razvoj kupališnog turizama. Smještajni kapacitet za gradove poput Senja, Karlobaga, Starigrad-Paklenice kao turistički razvijenih mjesta obuhvaća 1 600 ležajeva u hotelskom smještaju, oko 11 800 u privatnom smještaju, 500-ak u planinarskim domovima na prostoru cijelog Velebita, te 30-ak kampova sa kapacitetom od nekoliko desetaka do stotinjak osoba.²¹

Na području Parka prirode Velebit pruža se mogućnost smještaja u hotelima u okolnim gradovima i područjima smještenim u okolici Parka prirode Velebit.

Od hotela u Karlobagu poseban značaj imaju hotel Zagreb i hotel Velinac. U okviru hotelske ponude grada Senja izdvajaju se hotel Nehaj, hotel ART, hotel Libra. U Gospiću u ponudi hotelskog smještaja poseban značaj imaju hotel Ante i hotel Ana. U Otočcu kao ponuđači hotelskog smještaja značajni su hotel Park Exclusive, hotel Mirni kutak, hotel Zvonimir. U Starigrad Paklenici u ponudi hotelskog smještaja značajni su hotel Alan, hotel Rajna te hotel Vicko.

Od planinarskih domova u ponudi smještaja mogu se izdvojiti:

- Planinarski dom Zavižan koji se nalazi na nadmorskoj visini od 1594 m, raspolaže sa 28 ležajeva.

²¹ <http://www.geografija.hr/hrvatska/prirodnogeografska-obiljezja-i-turisticko-vrednovanje-velebita/>

- Planinarski dom u Ravnom dabru se nalazi na nadmorskoj visini od 713 m, raspolaže sa 50 ležajeva.
- Planinarski dom Prpa se nalazi na nadmorskoj visini od 935 m, raspolaže sa 40 ležajeva.
- Planinarski dom Paklenica se nalazi na nadmorskoj visini od 480 m, broj raspoloživih ležajeva je 40.

Od ponude smještaja u planinarskim kućama na raspolaganju se nalaze: planinarska kuća Sijaset, planinarska kuća u Oltarima, planinarska kuća Careva kuća, planinarska kuća Apatišan, planinarska kuća Mrkvište, planinarska kuća Miroslav Hirtz, planinarska kuća na Alanu, planinarska kuća Kugina kuća, planinarska kuća Kata, planinarska kuća Ana, planinarska kuća Vila Velebita, planinarska kuća Sveti Josip.

U okviru planinarskih skloništa u ponudi smještaja se nalaze: planinarsko sklonište Rossijeva koliba, planinarsko sklonište u Šugarskoj dulibi, planinarsko sklonište Tatekova koliba, planinarsko sklonište na Zavrati, planinarsko sklonište na Strugama, planinarsko sklonište Ivine vodice, planinarsko sklonište Vlaški grad, planinarsko sklonište Crnopac, planinarsko sklonište Ograđenica.

Od turističkih naselja u ponudi smještaja značajni su turističko naselje Kalić te Konoba-pansion Jure.

Smještajni objekti kampovi - Na području Parka prirode Velebit pruža se mogućnost smještaja u kampovima koji se nalaze u okolnim gradovima i područjima smještenim u okolici Parka prirode Velebit.

U Karlobagu u ponudi smještaja u kampovima poseban značaj imaju kamp Plitka Draga te kamp Ribarica. U Lukovom Šugarju u ponudi smještaja u kampovima posebno se istaknuo kamp Žalo. U Baškim Oštarijama u ponudi smještaja u kampovima posebno se istaknuo kamp Velebit. U Senju u ponudi smještaja u kampovima poseban značaj imaju kamp Bunica, kamp Bunica V, kamp Škver II, kamp Spasovac, kamp Rača, kamp Učka. U Starigrad Paklenici u ponudi smještaja u kampovima značajan je kamp Vrata Velebita. U Rizvanuši u ponudi smještaja u kampovima značajan je Eko kamp „Rizvan City“.²²

²² <http://www.pp-velebit.hr/index.php/hr/turisticka-ponuda/smjestaj>

8. NACIONALNI PARK SJEVERNI VELEBIT

8.1. Status zaštite područja

Područje je u kategoriji nacionalnog parka zaštićeno od 1999. godine. Unutar Parka zaštićeni su Hajdučki i Rožanski kukovi u kategoriji strogog rezervata čiji značaj leži u geomorfološkim fenomenima te vegetaciji stijena i točila među kojom se nalaze brojne endemične i zaštićene vrste kao što su Kitajbelov jaglac, Waldsteinova zvončika, Šojhcerova zvončika, patuljasta zvončika, hrvatsko zvonce, itd. Unutar granica NP kao posebni botanički rezervati su zaštićeni Visibaba, značajna zbog nalazišta endemične hrvatske sibireje i Zavižan – Balinovac – Zavižanska kosa, koji se ističe temeljnim fenomenom visokoplaninskom florom. Unutar rezervata Zavižan – Balinovac – Velika kosa smješten je spomenik parkovne arhitekture – Velebitski botanički vrt. Ovo je područje dio šireg zaštićenog područja Parka prirode Velebit koji je proglašen međunarodnim rezervatom biosfere, u sklopu programa „Čovjek i biosfera“ od strane UNESCO - a 1978. godine

Područje Nacionalnog parka Sjeverni Velebit je uvršteno u prijedlog Nacionalne ekološke mreže i dio je šireg područja ekološke mreže Velebit koje je od međunarodne važnosti za ptice (potencijalno SPA područje u mreži NATURA 2000) te ostale vrste i staništa.²³

8.2. Ugroženost područja

Razlozi ugroženosti područja NP Sjeverni Velebit su:²⁴

- Značajni negativni antropogeni utjecaji na floru i vegetaciju nisu zabilježeni u Parku. Najznačajniji negativni trend je povezan s napredovanjem prirodne vegetacijske sukcesije na područjima svih tipova travnjaka uslijed prestanka ljudske djelatnosti.
- Travnjaci su vrlo značajni čija je osnovna svrha povezana s očuvanjem biološke i krajobrazne raznolikosti u Parku. U prošlosti su travnjaci u Parku služili za ispašu domaćih životinja tijekom ljetnog razdoblja. Uslijed prestanka ljudske djelatnosti,

²³ Radović J., *ibid.*, str. 39.

²⁴ Radović J., *ibid.*, str. 38.

napuštanja stočarstva i skoro potpunog nestanka domaćih životinja koje pasu na području Parka, danas je u tijeku intenzivna sukcesija travnjaka.

- Planina Velebit je područje izloženo izraženoj velikoj eroziji tla. Tijekom smanjivanja čovjekovog utjecaja u posljednjih nekoliko desetljeća, postoje znakovi postepenog obnavljanja šuma u nekim dijelovima.

8.3. Opis područja

Sjeverni dio Velebita proteže se od Borovog vrha, Markovog kuka i Babić – siča na sjeveru do Zečnjaka i Štirovače na jugu, je 1999. godine proglašen nacionalnim parkom. Područje Sjevernog Velebita zaštićeno je zbog bogatstva krških oblika, raznolikosti živog svijeta i prirodnih ljepota na relativno malom prostoru.²⁵ Dužina Sjevernog Velebita iznosi oko 30 km, a njegova najveća širina je oko 30 km, dok je prosječna širina oko 17 km. Unutar Sjevernog Velebit razlikuje se nekoliko cjelina, koje u prirodnom pogledu imaju neka zajednička obilježja. Zemljopisne i reljefne karakteristike sjevernog Velebita pokazuju, da taj dio velebitskog planinskog masiva ima nekoliko specifičnih obilježja, uz svu sličnost s ostalim dijelovima Velebita. Opće reljefne karakteristike Velebita su dvije glavne stepenice ili terase s primorske strane, a ličku stranu karakteriziraju obronci prekriveni bujnom šumom. Jedna stepenica se nalazi neposredno iznad morske obale, a druga je položena na visini između 800 i 1000 m. Terasa započinju na sjevernom dijelu Velebita, a završavaju na jugoistočnom dijelu. Uz terase uzdižu se vrhovi i kukovi, najrazličitijih oblika i visina.²⁶ Unutar Nacionalnog parka nalaze se strogi rezervati Hajdučki i Rožanski kukovi, botanički rezervat Visibaba, botanički rezervat Zavižan – Balinovac – Zavižanska kosa, unutar kojeg je smješten Velebitski botanički vrt.

„Parkom dominiraju karbonatne stijene vapnenca, dolomita i karbonatnih breča koje izgrađuju različite krške oblike – kukove, grede, solitarne stijene, duboke vrtače, jame i ostale krške depresije. Na predjelu Hajdučkih i Rožanskih kukova, do sada je otkriveno više od 200 jama, od kojih je najpoznatija Lukina jama, duboka 1392 m. Podzemlje Parka je biospeleološki iznimno zanimljivo s brojnim endemima, od kojih je vjerojatno najpoznatija stigobiontna pijavica, koja je dosada otkrivena u četiri duboke jame Sjevernog Velebita.“²⁷

²⁵ Radović J., *ibid.*, str. 35.

²⁶ Pelivan A., *ibid.*, str. 33. – 34.

²⁷ Radović J., *ibid.*, str. 35.

Na području Parka nastanjeno je 5 vrsta vodozemaca, 15 vrsta gmazova, 18 vrsta malih sisavaca i 11 vrsta šišmiša. Reprezentativne bukovo – jelove šume, smrekove šume, te autohtone šume crnog bora i crnog graba od velike su važnosti za većinu od 103 vrste ptica koliko ih je zabilježeno na ovom području. 85 vrsta ptica se redovito ili povremeno gnijezdi u Parku, a posebno se treba istaknuti tetrijeba gluhana čija populacija na području parka predstavlja najveću populaciju u Hrvatskoj. Ovo područje je značajno za tri velike zvijeri: mrki medvjed, ris i vuk. Ovo područje sadrži čitav niz flornih elemenata, od submediteranskih do visokoplaninskih čemu pogoduje smještaj na granici dviju velikih vegetacijskih regija. U Parku je zabilježeno 925 biljnih vrsta i podvrsta od kojih su 42 vrste endemične, a 8 ih se nalazi na Direktivi o staništima.²⁸

U pogledu vegetacije nacionalnog parka Sjeverni Velebit nailazimo na šumske, travnjačke (pašnjačke) te zajednice stijena i kamenjara. Travnjačke zajednice značajne su za 40 vrsta danjih leptira koliko ih je u Parku zabilježeno. Sedam leptira smjestilo se na Crveni popis danjih leptira hrvatske.²⁹ 2007. godine ovo područje je uključeno u prijedlog Nacionalne ekološke mreže. Sjeverni Velebit pripada dijelu šireg područja „ Velebit“ uključenom u prijedlog Nacionalne ekološke mreže kao međunarodno važno područje za ptice (NATURA 2000) te ostale vrste i staništa.

Slika 3. Nacionalni park Sjeverni Velebit.

Izvor: [www. https://www.geocaching.com/](https://www.geocaching.com/)

²⁸ Radović J., *ibid.*, str. 35.

²⁹ Radović J., *ibid.*, str. 36.

8.4. Značajke i važnost područja

Ovo područje je značajno iz razloga što je: ³⁰

- na ovom području zabilježena najveća populacija tetrijeba gluhana u Hrvatskoj
- na području nacionalnog parka Sjeverni Velebit su prisutne tri vrste velikih zvijeri medvjed, vuk i ris
- na ovom području nalazimo reprezentativne šume bukve, te autohtone šume crnog bora te vrijedne visokoplaninske travnjake koji su rasprostranjeni na ovom području
- područje je važno zbog velikog broja i iznimne koncentracije dubokih vertikalnih speleoloških objekata (jama) koje su vrijedne u svjetskim razmjerima
- područje se važno zbog visokog stupnja endemizma podzemne faune
- ovdje možemo pronaći velik broj endemičnih vrsta važnih na nacionalnoj razini.

³⁰ Radović J., *ibid.*, str. 38.

9. VELEBITSKI BOTANIČKI VRT

Velebitski botanički vrt se nalazi u Modrić docu (1.480 m). Okružen je stjenovitim i kamenitim obroncima Velikog Zavižana (1.676 m), Balinovca (1.601 m) i Zavižanske (Velike) kose (1.620 m). U blizini botaničkog vrta nalazi se vrh Vučjak (1.645 m) na čijem je podnožju na 1.594 m nadmorske visine smještena meteorološka postaja i planinarski dom Zavižan. Vrt se nalazi u nižem pretplaninskom pojasu Hrvatske, iz tog ga razloga odlikuje subalpska klima, a blizina mora uvjetuje primorske karakteristike podneblja.³¹

Osnivač Velebitskog botaničkog vrta je dr. Fran Kušan profesor na Farmaceutsko-biokemijskom fakultetu u Zagrebu. Osnovao ga je 1967. godine. **Velebitski botanički vrt je osnovan s namjerom da bogatstvo flore Velebita učine dostupnim ne samo znanstvenicima, istraživačima i zaljubljenicima u Velebit već i svim posjetiteljima koji dođu na sjeverni Velebit.** Velebitski botanički vrt smjestio se na oko 35 ha površine. Nakon osnivanja Vrta okolno područje je proglašeno Posebnim botaničkim rezervatom Zavižan – Balinovac – Velika kosa. Vrt je smješten na nadmorskoj visini od 1480 metara, a u njegovu središnjem dijelu nalazi se Balinovačka ponikva oko koje vodi kružna kamenita staza duga 600 metara. S nje je dozvoljen uspon planinarskim stazama na okolne vrhove - Veliku kosu (1622 m n.v.), Balinovac (1602 m n.v.) i Veliki Zavižan (1676 m n.v.).

Velebitski botanički vrt otvorenog je tipa što znači da se u njemu posjetitelji mogu zadržavati i razgledavati ga. „Da bi razgledavanje bilo olakšano uređene su staze, obilježena staništa nekih biljaka, te je oko vrta izvedena glavna staza u dužini od oko 600 m. Jasno su označena upozorenja, da je zabranjeno brati i uništavati biljke po vrtu. U vrtu je pronađen izvor žive vode. Podignuta je i brvnara s ciljem da pruži mogućnost za duži boravak osoblja koje želi istraživati to područje.“³²

U Vrtu se danas nalazi 300 biljnih vrsta od kojih su neke samonikle, dok su druge donesene s ostalih dijelova Velebita. Među njima su pronađene i neke rjeđe velebitske vrste – velebitska degenija, hrvatska sibireja, krški runolist, velebitski klinčić, Kitajbelov jaglac, Kitajbelov pakujac, hrvatska gušarka.³³

³¹ <http://www.idemvan.hr/mjesto/velebitski-botanicki-vrt/5082/>

³² Pelivan A., *ibid.*, str. 38.

³³ <http://www.np-sjeverni-velebit.hr/posjeti/lokaliteti/velebitskibotanickivrt/>

Velebitska degenija je zeljasta trajna biljka iz porodice kupusnjača. Karakterizira ju nizak rast (naraste 10 cm). Cijela biljka prekrivena je dlačicama kojima duguje srebrnasti izgled. Korijen biljke je razgranat i dug, cvjetovi su dvospolni, pravlni, skupljeni u razgranate gronjaste cvatove. Ocvijeće je dvostruko, sastavljeno od čaške koju grade četiri lapova te vjenčića koji je građen od četiri jarko žute latice dvosturko duže od lapova. Tučak karakterizira nadržasla plodnica, prašnika ima šest. Razdoblje cvatnje su mjeseci svibnj i lipnj. Plod je jajolika, napuhnuta komuška zvjezdasto razgranatih dlačica koja u dva odjeljka sadrži četiri tanke, plosnate, smeđe sjemenke. Plodovi dozrijevaju u lipnju. Raste na planinskim područjima oko 1200 m n. v., na jugoistočnim mjestima izloženim jakom vjetru. Nalazimo je na kamenitim mjestima te u pukotinama stijena. Velebitska degenija ubraja se u kritično ugrožene vrste. Upisana u Crvenu knjigu vaskularne flore Hrvatske, zaštićena prema Zakonu o zaštiti prirode.³⁴

Preporuča se posjet vrtu u tijeku mjeseca lipnja i srpnja kad je većina vegetacije u cvatu. Velebitski botanički vrt simbolizira endem velebitska degenija u plodu. Na Velebitu degenija prirodno raste na njegovu srednjem dijelu, dok je u Nacionalnom parku Sjeverni Velebit raste isključivo na području Velebitskog botaničkog vrta i rezervata kamo ju je unio čovjek.³⁵

Slika 4. Velebitski botanički vrt.

Izvor : <http://www.pticica.com/slike/velebitski-botanicki-vrt/985281>

³⁴ <http://www.plantea.com.hr/velebitska-degenija/>

³⁵ <http://www.np-sjeverni-velebit.hr/posjeti/lokaliteti/velebitskibotanickivrt/>

10. HAJDUČKI I ROŽANSKI KUKOVI

10.1. Status zaštite područja i ugroženost područja

Područje je zaštićeno 1969. godine kao strogi rezervat. Smješteno je unutar Nacionalnog parka Sjeverni Velebit. 2007. godine ovo područje je uvršteno u prijedlog Nacionalne ekološke mreže. Čitavo područje (izuzev Premužićeve staze koja prolazi kroz rezervat) temeljem prijedloga Plana upravljanja Nacionalnim parkom Sjeverni Velebit, uvršteno je **u zonu stroge zaštite, u kojoj nije dozvoljeno turističko posjećivanje. Ovo su područja izuzetne biološke vrijednosti namijenjena znanstvenim istraživanjima.**

„Područje se nalazi u povoljnom statusu zaštite. Pridržavanjem pravila o ponašanju u zaštićenim područjima, kao i ograničavanjem pristupa, isključene su mogućnosti devastacije.”³⁶

Slika 5. Hajdučki i Rožanski kukovi.

Izvor: <https://aurora249.files.wordpress.com/2012/11/hajducki-i-rozanski.jpg>

³⁶ Radović J., *ibid.*, str. 44.

10.2. Opis područja

Hajdučki i Rožanski kukovi su proglašeni 1969. godine strogim rezervatom. Ovo područje čini skupina stjenovitih vrhova Velebita od kojih su neki visoki do 200 metara. Kukovi u sebi skrivaju fascinantne speleološke objekte, od kojih je najjedinstvenija Lukina jama otkrivena 1992. godine, u kojoj je 1994. godine pronađena dotad neotkrivena vrsta životinja iz reda pijavica. Kad je riječ o području Hajdučkih i Rožanskih kukova velik značaj se pridaje i Cerovačkim pećinama, koje su proglašene geomorfološkim spomenikom prirode, te se na ovom području nalazi najljepši vrh u sjevernom Velebitu Veliki Kozjak (1629m), s kojeg se pruža fantastičan pogled na cijeli sjeverni i srednji Velebit. Površina rezervata iznosi 1220 ha. Hajdučki i Rožanski kukovi prostiru se na sjevernom dijelu Parka prirode Velebit, obuhvaćaju izdvojene skupine kukova i razdrtih, stjenovitih vrhova, međusobno odvojenih dubokim ponikvama i provalijama. Tvore ih mlade paleogenske naslage sastavljene gotovo samo od vapnenačkih breca. Zbog trošenja i pucanja koje je bilo uvjetovano djelomično tektonskim, djelomično atmosferskim činiocima, te naslage su poprimile specifičan reljef izrazitog krša, tvoreći jedno od najneprohodnijih područja Velebita. Hajdučki i Rožanski kukovi međusobno su odijeljeni Lubenovačkim vratima. Među najistaknutije Hajdučke kukove ubrajaju se : Golubić (1658 m), Begovački kuk (1407 m), Jarekovački kuk (1328 m), Pavića kuk (1392 m) i Duića kuk (1460 m). Najistaknutiji Rožanski kukovi obuhvaćaju : Gromovača (1675 m), Krajačeva kuk (1690 m), Pasarićev kuk (1630 m), Vratarski kuk (1678 m), Varnjača (1630 m) i Crikvena (1641 m).³⁷ Ovo područje obilježavaju izdvojene skupine kukova i razdrtih stjenovitih vrhova, koji su međusobno odijeljeni dubokim ponikvama i provalijama. Gledano iz geološkog aspekta kukove izgrađuju naslage mlađeg paleogena, sastavljene gotovo samo od vapnениčkih breča. „Gotovo do samih vrhova kukovi su obrasli pretplaninskom šumom smreke, mjestimično klekovinom bora krivulje i pretplaninskim grmovima, a prisutna je i vegetacija visokih zeleni. Područje rezervata bogato je biljnim vrstama, od kojih su neke endemične i zaštićene npr. Kitajbelov jaglac, Waldsteinova zvončika, Šojhcerova zvončika, patuljasta zvončika, hrvatsko zvonce, itd.“³⁸

³⁷ <http://www.hr/hrvatska/geografija/rezervati>

³⁸ Radović J., *ibid.*, str. 43.

10.3. Značajke i važnost područja

Područje Hajdučkih i Rožanskih kukova je značajno iz razloga što: ³⁹

- je na ovom području prisutna vegetacija stijena i točila,
- ovo područje odlikuje raznolikost podzemnih staništa,
- za ovo područje karakteristične šuma pretplaninske smreke i šuma pretplaninske bukve,
- na ovom području je zabilježena prisutnost klekovine bora s elementima visokoalpske flore.

³⁹ Radović J., *ibid.*, str. 44.

11. SREDNJI VELEBIT

11.1. Opis područja

Srednji Velebit proteže se od prijevoja Veliki Alan (14142 m), a završava na prijevoju na Baškim Oštarijama (927 m). U pogledu reljefa srednji Velebit sličan je sjevernom, što znači da ga odlikuje širok hrbat s nekoliko nizova, vrhova, između kojih se prostiru doline, dulibe, kraška polja, ponikve i druge morfološke pojave. Područje Južnog Velebita je ukupna dužine oko 28 km, širine oko 20 km. Ovaj dio Velebita, kao i na Sjevernom Velebitu, ima veliku unutrašnju raščlanjenost, odnosno ne postoji planinski bilo, što je obilježje planinskog reljefa. Na primorskoj strani srednjeg Velebita nastavljaju se glavne značajke reljefa iz dijele sjevernog Velebita, a to znači da i na srednjem Velebitu primorska padina ima dvije stepenice ili terase: jednu položenu neposredno uz more, a drugu na visini od oko 800 do 1 000 m.

Na hrbatu srednjeg Velebita ističu se tri niza vrhova koji se pružaju od sjeverozapada prema jugoistoku. Najviši središnji niz sačinjavaju Zečnjak (1623 m), Šatorina (1624 m), Lisac (1450 m), Budakovo brdo (1450 m). Zapadni primorski niz vrhova prostire se na kraju kraške stepenice, zaokružuje kraška polja, a istočni niz s nekoliko vrhova, npr. Lakitin vrh (1504 m), uzdiže se iznad obronaka prema Lici. Važna karakteristika Srednjeg Velebita su bujne šume smještene na velikim površinama.⁴⁰

11.2. Rezervat šumske vegetacije – Šumski predjel Štirovača na Srednjem Velebitu

Šumski predjel Štirovača nalazi se na Srednjem Velebitu rezervat je površine 118,50 ha , zaštićen od 26. travnja 1965. godine. Značajno obilježje ovom području daje mješovita šuma bukve i jele u Klepinoj dubini na Velebitu - stadij sekundarne prašume. Pod nazivom Štirovače podrazumijevamo značajniju šumovitu udolinu Srednjeg Velebita dugačku oko 8 km na nadmorskoj visini iznad 1100 m na kojoj se ističe pet idiličnih padeža (travnati dolci okruženi crnogoričnom šumom), ali u užem smislu i prvi (najzapadniji) od tih dolaca, kojeg prije svega određuje izvor, kao mjesto redovitog hodočašćenja i okupljanja svih posjetitelja Srednjeg Velebita. Izvan granica nacionalnog parka se nastavlja šumovita udolina Velebita, a šume svoj

⁴⁰ Pelivan A., *ibid.*, str. 79.

vrhunac postižu u Posebnom rezervatu šumske vegetacije u Klepinoj dulibi, u istočnom dijelu doline.⁴¹ Značajno obilježje ovog područja uz šume predstavlja i nekoliko izvora koji se nalaze na ovom području. Glavni izvor nalazi se u blizini lugarnice i nikada ne presuši. Obilježje izvora i potočića je da nakon kratkoga toka poniru. Obronke vrhova oko Štirovače su grade vodopropusni vapnenjački slojevi, dok je sama dolina građene vodonepropusnih pješčenjaka i škriljevaca. Velik broj izvora je nastao na dodiru tih dvaju geološki različitih slojeva.⁴²

11.2.1. Porijeklo naziva Štirovača

Štirovača je nazvana po biljci štir, čiji naziv je gotovo otišao u zaborav, no u rječnicima se taj naziv može pronaći kao sinonim za dvije biljke, od kojih je jedna poznata u narodu pod nazivom divlji špinat. Međutim ova biljka je poznata je i po narodnim imenom loboda. Prethodno navedene informacije upućuju na sljedeće naziv Štirovača vuče korijen od imena biljke štir, kasnije preimenovane u lobodu, koja prema Forenbacheru predstavlja biljku 15 do 60 cm visine s bujnim rastom po humusnom tlu viših položaja Velebita, osobito oko pastirskih stanova.⁴³

Slika 6. Štirovača.

Izvor: <http://www.nasa-lika.com/forum/index.php?topic=1249.0>

⁴¹ <http://www.sumari.hr/biblio/pdf/14056.pdf>

⁴² Pelivan A., *ibid.*, str. 79. – 80.

⁴³ <http://www.sumari.hr/biblio/pdf/14056.pdf>

12. JUŽNI VELEBIT

Područje Južnog Velebita smjestilo se na prijevoju Baške Oštarije. Dužina Južnog Velebita je oko 46 km, najmanja širina oko 10 km. Izuzev nacionalnog parka Paklenice koji se smjestio na području Južnog Velebita, na ovom području smještene su druga područja koja imaju veliki značaj poput najviših vrhova (Vaganski vrh 1758 m i Sveto brdo 1751 m). Činjenica koja ovom području dodaje na važnosti je sadržana u sljedećem na području Južnog Velebita prvi put je pronađena biljka endem, terciarni relik, velebitska degenija jedan od simbola Velebita. Pronađena je u Šugarskoj dulibi 1907. godine. Uzevši u obzir reljefnu razvedenost na južnom Velebitu možemo razlikovati dva dijela. Na sjeverozapadnom dijelu, od Baških Oštarija do Struga nalaze se dva niza vrhova. Jedan se pruža primorskom stranom, a drugi ličkom. Između njih su smještene duboke udoline i ponikve. Lička strana s pripadajućim rasjedima i udolinama je pokrivena šumom, dok je primorska strana obrasla pretežito oskudnom vegetacijom, a niz kukova je bez raslinja i dosta rastrgan.⁴⁴ Od vrhova u nizu na ličkoj strani treba posebno su značajni Visočica (1618 m), a od niza na primorskoj strani Višerujno (1624 m). Između tih dvaju nizova prostiru se mnoge ponikve, udoline, doci itd.⁴⁵ Na primorskoj strani Južnog Velebita nalazimo na slične reljefne karakteristike kao i na srednjem Velebitu. Na tom dijelu Velebita se na primorskoj strani uočavaju dvije stepenice ili terase: jedna položena nedaleko od mora, a druga na visini od oko 900 m. Na gornjoj primorskoj stepenici poseban se značaj pridaje kraškim poljima Malom i Velikom Rujnu i Velikom Libinju. Na primorskoj strani položene su Velika i Mala Paklenica, poprečni usjeci u trup Velebita. Na ličkoj strani južni Velebit ima potpuno drugačiji izgled, ne samo zbog toga što je na tom dijelu Velebita bujna vegetacija, prvenstveno šume, nego i radi reljefa.⁴⁶

⁴⁴ Pelivan A., *ibid.*, str. 105.

⁴⁵ Pelivan A., *ibid.*, str. 106.

⁴⁶ Pelivan A., *ibid.*, str. 107.

13. NACIONALNI PARK PAKLENICA

13.1. Status zaštite područja

Područje Paklenice zaštićeno je od 1949. godine u kategoriji nacionalnog parka. Ovo područje je dio šireg zaštićenog područja Parka prirode Velebit kojeg je UNESCO 1978. godine proglasio međunarodnim rezervatom biosfere u sklopu programa „Čovjek i biosfera“ (MAB). Područje je uvršteno u prijedlog Nacionalne ekološke mreže, dio je šireg područja ekološke mreže „Velebit“ važnog za ptice (potencijalno SPA područje u mreži NATURA 2000) te ostale vrste i staništa.

13.2. Ugroženost područja

Tijekom gotovo potpune depopulacije područja Parka i mnoga staništa koja su nastala dugotrajnim antropogenim djelovanjem poput pašnjaka, malih površina košanica, oranica, voćnjaka i vrtova, te raznih degradacijskih stadija šuma nestaju ili su već nestala. U Parku su zabilježeni sljedeći negativni trendovi koji su vezani uz napredovanje prirodne vegetacijske sukcesije: zaraštavanje travnjaka (uglavnom košanica) prvenstveno u submediteranskim zonama bijelog i crnog graba, koji su do danas najviše zarasli; sukcesije na visokoplaninskim travnjacima (pašnjacima) nastalim krčenjem subalpskih bukovih šuma i klekovine bora te sukcesije na istočnim obroncima kanjona Velike Paklenice na kojima nekadašnja otvorena staništa obraštaju u šikaru bijelog graba.⁴⁷

13.3. Opis područja

Sabor Hrvatske je 1949. godine proglasio područje Velike i Male Paklenice nacionalnim parkom. Razlog proglašavanja područja nacionalnim parkom su geomorfološke pojave i bujne šume koje se nalaze na području nacionalnog parka Paklenice.

Ovo područje smjestilo se na primorskoj padini južnog Velebita iznad naselja Marasovići do zone najviših planinskih vrhova (Vaganski vrh, Babin vrh, Sveto brdo). Površine 9506.48 ha.

⁴⁷ Radović J., *ibid.*, str. 34.

Paklenica je najvećim dijelom izgrađena od karbonatnih breča što pridonosi velikom bogatstvu krških reljefnih oblika kao što su škrape, ponikve, kukovi, žlibe, kamenice, krški bunari i sige, također se ovo područje ističe bogatstvom speleoloških objekata odnosno špilja i jama. Na području Parka pronađeno je 79 speleoloških objekata, među kojima se poseban značaj imaju špilje Manita Peć i Jama Vodarica. Više od polovice površina ovog područja prekriveno je šumama što je imao važan doprinos pri proglašenju Paklenice nacionalnim parkom. Šume na ovom području su zastupljene u velikom bogatstvu zajednica. Posebnu vrijednost ovom području daju stare šume bukve i autohtone šume crnog bora. Područje nacionalnog parka Paklenice karakterizira iznimno bogatstvo biljnog svijeta koji zbog specifičnosti reljefa i mikroklimе objedinjuje mediteranske, kontinentalne i planinske vrste. Mnoge od njih razvile su velebitske endeme. Na području Parka se može izdvojiti 67 endemičnih biljnih vrsta, čime je područje Parka uvršteno u jedno od središta endemizma u Hrvatskoj. Područje nacionalnog parka Paklenice karakterizira i vrlo velika raznolikost životinjskog svijeta. Brojnošću vrsta posebno se ističu ptice (225 zabilježenih vrsta, od kojih su 102 vrste gnjezdarice). Izuzetnu vrijednost Parku daju petrofilne ptičje vrste gnjezdarice stijena i litica, poput surog orla, sivog sokola i orla zmijara. Ovo područje do devedesetih godina prošlog stoljeća je bilo gnjezdilište bjeloglavog supa, no uslijed depopulacije ovih prostora, odnosno uslijed napuštanja stočarstva, ova vrsta kao gnjezdarica je nestala sa područja Parka. Trenutno stručna služba Parka radi na programu ponovnog uvođenja ove ugrožene vrste na područje nacionalnog parka, gdje danas još uvijek postoje povoljni uvjeti za opstanak ove vrste koji su slični uvjetima kakvi su bili na ovom prostoru prije izumiranja ove ugrožene vrste. Od velikih zvijeri na ovom prostoru nalazimo mrkog medvjeda, vuka i povremeno risa. Od beskralješnjaka nalazimo brojne vrste danjih leptira, kao što su uskršnji leptir, apolon i rijetke vrste vaganskog okaša. U potoku Velike Paklenice mjesto je gdje obitava riječni rak.⁴⁸ „ Područje je 2007. godine uvršteno u prijedlog Nacionalne ekološke mreže. Nacionalni park Paklenica je također dio šireg područja Velebit koje je uvršteno u prijedlog Nacionalne ekološke mreže kao međunarodno važno područje za ptice te ostale vrste i staništa u mreži NATURA 2000.“⁴⁹

⁴⁸ Radović J., *ibid.*, str. 29. – 30.

⁴⁹ Radović J., *ibid.*, str. 32.

13.4. Značajke i važnost područja

Značaj područja NP Paklenice sadržan je u sljedećem: ⁵⁰

- reprezentativnim šumama primorske bukve i crnog bora karakterističnim za ovo područje
- bogatstvu stjenovitih staništa i litica, vegetacija pukotina stijena
- ovo područje se smatra jednim od najvažnijih gnjezdilišta petrofilnih vrsta ptica: suri orao, zmijar, sivi sokol
- područje nacionalnog parka Paklenice predstavlja stanište za 225 vrsta ptica, 102 gnjezdarice
- prisutnost vuka i medvjeda, te povremena prisutnost risa
- 11 vrsta gušterica, najbogatije područje guštericama po jedinici površine u Hrvatskoj
- područje od velike važnosti za zmiju crvenkrpicu
- veliki broj endemičnih vrsta koje su značajne na nacionalnoj razini
- bogatstvo podzemne flore

Slika 7. Nacionalni Park Paklenica.

Izvor:<http://www.zastita-prirode.hr/Zasticena-priroda/Zasticena-podrucja/Nacionalni-parkovi/Nacionalni-park-Paklenica>

⁵⁰ Radović J., ibid., str. 33. – 34.

14. JUGOISTOČNI VELEBIT

14.1. Opis područja

Jugoistočni Velebit se proteže od prijevoja Mali Alan (965 m) do kanjona rijeke Zrmanje. Dužina ovog područja iznosi 40 km. Osim što se ovo područje od drugih dijelova Velebita razlikuje po reljefnim karakteristikama i prirodne karakteristike su važan element koji razlikuje područje jugoistočnog Velebita od ostalih dijelova Velebita. Na dijelu jugoistočnog Velebita koji se proteže od prijevoja Mali Alan do prijevoja Prezid, u dužini od 16 km, moglo bi se govoriti od dva niza vrhova. Tulove grede položene na primorskoj strani te Čelavac na ličkoj strani mogli bi se označiti kao najviši vrhovi tih dvaju ne baš uočljivih nizova. Od prijevoja Prezid do kanjona Zrmanje se gubi prethodno navedena reljefna karakteristika. Na jugoistočnom Velebitu se razlikuje lička strana od sjevernodalmatinske strane po reljefnim karakteristikama. Na dalmatinskoj strani Velebita nalazimo na slična reljefna obilježja kao i na ostalim njegovim dijelovima. Na određenoj visini smješteni su kraška polja i doci, počevši od Dolca pod Tulom ispod Tulovih greda pa do prijevoja Prezid. Uz njih su položeni kameni kukovi, koji svojim oblicima i rastrganošću predstavljaju prirodnu posebnost za cijeli velebitski masiv. Ličku stranu jugoistočnog Velebita karakteriziraju blagi obronci uglavnom obrasli šumom, dok na drugoj strani prevladava krš. S vrha Čelavca se pruža pogled na ličku stranu jugoistočnog Velebita. „Drugi prijevoj na jugoistočnom Velebitu je Prezid, preko kojeg prolazi asfaltna cesta od Obrovca prema Gračacu. Iznad Prezida na ličkoj strani uzdiže se Crnopac, najviši vrh jugoistočnog Velebita. Na krajnjem jugoistočnom dijelu Velebita, na dalmatinskoj strani protiču dvije rijeke : Zrmanja i njezina pritoka Krupa. I one su, posebice Krupa, dio velebitskog masiva, ne samo zbog toga jer ispod Velebita dobivaju većinu vode, nego i zbog prirodnih karakteristika.“⁵¹

14.2. Tulove grede

Tulove grede (Tulo, Tulovice) je naziv za čudnovati krški fenomen smješten na Velebitu. Smještene su u Parku prirode Velebit. ⁵² Tulove grede je naziv za skupinu kukova koji se

⁵¹ Pelivan A., *ibid.*, str. 139. – 140.

⁵² <http://www.dinarskogorje.com/velebit---jugoisto269ni.html>

razlikuju po veličini, obliku, po kraškim pojavama koje se vide na njima. Neki od kukova glatki, dok su na drugima vidljivi žljebovi. Dubina i širina žljeba u ovisnosti je o građi pojedinog kuka. Između pojedinih odvojenih kukova ili tula su položeni maleni doci i udoline obrasle vegetacijom, dok su sami kukovi uglavnom goli i predstavljaju pravu suprotnost pitomim udolinama.⁵³ Dužina Tulovih greda je 1 km s najvišim vrhom 1120 m nv. Ovu kršku formaciju izgrađuju tornjevi, stupovi i pukotine (žljebovi, točila). Južnim podnožjem grebena prevladava travnati dolac „Dolac poda Tulom“. Unutar ove kružne stjenovite formacije koja sa jedne strane ima prirodni ulaz pronađen je izvor veoma hladne bistre pitke vode na dubini od nekoliko desetaka metara do kojeg je moguće doći pomoću kante privezane na dugački konopac.⁵⁴

Slika 8. Tulove grede na jugoistočnom Velebitu.

Izvor : https://hr.wikipedia.org/wiki/Tulove_grede

14.3. Cerovačke špilje

Cerovačke špilje nalaze se na južnom dijelu Parka prirode Velebit, ubrajaju se među najpoznatije i najznačajnije speleološke objekte u Hrvatskoj. Navedeni kompleks čine 3 špilje (Donja, Srednja i Gornja) sa oko 7 km istraženih kanala i dalje se istražuju. Za turistički posjet namijenjeno prvih 700 m Donje i Gornje špilje. Špilje karakterizira bogatstvo nalazima iz davne prošlosti. Osim velike količine arheoloških ostataka ubrajaju se i u jedno su od većih nalazišta špiljskog medvjeda u Hrvatskoj. I danas se na području Cerovačkih špilja mogu vidjeti tragovi „brušenja“ medvjeda na stijenama koji su nastali njihovim kretanjem uz stjenke špilja.

⁵³ Pelivan A., *ibid.*, str. 145.

⁵⁴ <http://www.dinarskogorje.com/velebit---jugoisto269ni.html>

Gornja Cerovačka špilja je smještena iznad (32 m) željezničke pruge. Gornja Cerovačka špilja poznata je lokalnom stanovništvu pod nazivom Kesića špilja. Duljina istraženih kanala Gornje Cerovačke špilje iznosi 3800 metara, a turistička staza je dugačka 700 metara. U poznatije dvorane u Gornjoj špilji se ubrajaju: Medvjedi rov dug 214 metara, poznata po tom što su u ovom kanalu pronađene brojne kosti špiljskog medvjeda (*Ursus spelaeus*) te tragovi kretanja medvjeda u mraku špilje – tzv. medvjeda brušenja, Velika dvorana, Dvoranu paleolitskog lovca, gdje su također otkrivene kosti špiljskog medvjeda, ali i vrlo značajni paleoantropološki ostatci (ljudska kost, koštani šiljci).

Srednja Cerovačka špilja

Srednja Cerovačka špilja smještena je u usjeku željezničke pruge između Gornje i Donje Cerovačke špilje. Duljina svih kanala Srednje Cerovačke špilje je 390 m, a dubina Srednje Cerovačke špilje iznosi 92 m. Prema morfološkom tipu pripada koljenastom i razgranatom speleološkom objektu.

Slika 9. Cerovačke pećine.

Izvor: <http://www.geografija.hr/hrvatska/cerovacke-spilje-i-drugi-krski-fenomeni-masiva-crnopca/>

Donja Cerovačka špilja

Donja Cerovačka špilja smještena je oko 15 m ispod željezničke pruge, u početku poznatija po nazivu Turkaljeva pećina. Duljina istraženih kanala na ovom području se odnosi na preko 4000 m, a duljina turističke staze je oko 700 metara. Na oko 800 metara duljine špilja se razdvaja u dva kraka. Jedan se krak pruža u smjeru sjeverozapada. U tom kraku se smjestilo i glavno nalazište ostataka špiljskog medvjeda tzv. Medvjeda dvorana. Drugi krak se pruža u smjeru jugozapada i predstavlja glavni kanal kojim je voda tekla iz Gračačkog polja u vrijeme kada je

špilja imala aktivnu hidrogeološku funkciju ponora. „Donja Cerovačka špilja ispunjena je brojnim sigastim tvorevinama (speleothemima) poput stalaktita, stalagmita, stupova, zavjesa, saljeva, kaskada, pizolita (špiljskih bisera), ali i neobičnim i rijetkim eksentričnim speleothemima.“⁵⁵

⁵⁵ <http://www.pp-velebit.hr/index.php/hr/cerovacke-spilje/o-spiljama>

15. ZAKLJUČAK

Prirodna područja zaslužuju posebnu zaštitu u cilju očuvanja biološke i krajobrazne raznolikosti, osjetljivosti, znanstvenog, kulturološkog, estetskog, obrazovnog, gospodarskog ili nekog drugog javnog interesa. Danas smo svjedoci kontinuiranog gubitka biološke raznolikosti, koje ostavlja duboke posljedice za prirodni svijet i ljudsku dobrobit. Zaštićena područja prirode su ugrožena prekomjernim iskorištavanjem prirodnih dobara, intenzivnom poljoprivredom, turizmom, neprimjerenim vodno-gospodarskim zahvatima, onečišćenjem vode, tla i zraka.

Provođenje učinkovite zaštite i očuvanja prirode u Republici Hrvatskoj je omogućeno uspostavom i razvojem nacionalnog zakonodavnog okvira, sustavnom izgradnjom i jačanjem kapaciteta u području zaštite prirode na nacionalnoj i regionalnoj razini, kontinuiranim praćenjem stanja očuvanosti prirode, te njenom promocijom koja za cilj ima uključivanje javnosti kao važnog dionika u sustavu zaštite prirode.

Potvrđeno je da se ciljevi zaštićenog područja, pa tako i područja Parka prirode Velebit, ispunjavaju jedino upravljanjem, pri čemu je ključno uravnoteženje mjera zaštite i uvjeta korištenja u svim aspektima. Područje Parka prirode Velebit je faktor društvenih i ekonomskih promjena u svom okruženju jer omogućava lokalnim zajednicama bavljenje ekonomskim aktivnostima u duhu održivog razvoja. U današnje vrijeme se turizam sve više oslanja na prirodni okoliš, te se sve više ljudi uključuje u rekreativni turizam ili ekoturizam koji traže dobro očuvana prirodna područja. Stoga je prilikom turističkog vrednovanja zaštićenih područja, kao što je Park prirode Velebit, neizostavna zainteresiranost za zaštitu prirode. S obzirom da na području Parka prirode Velebit postoje područja različitih kategorija zaštite – dva nacionalna parka, strogi rezervat te nekoliko manjih zaštićenih dijelova prirode – različite su razine turističkog korištenja koje su prikladne za određeno područje. Funkcija turizma u konceptu modernoga menadžmenta u Parku prirode Velebit treba u prvi plan staviti uređenje prostora i uspostavu upravljanja kojima će najmanje narušiti osnovne ekološke zakonitosti, uz optimalnu razinu turizma i pratećih djelatnosti.

LITERATURA

1. Martinić I., Upravljanje zaštićenim područjima prirode, Sveučilište u Zagrebu, Šumarski fakultet, Zagreb, 2010.
2. Pelivan A., Po putovima i stazama Velebita, Ekološki glasnik, Donja Lomnica, 1999.
3. Radović J., Ekološka mreža na području Velebita, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 2007.
4. <http://www.dzrp.hr/upravljanje-zasticenim-podrucjima/upravljanje-zasticenim-podrucjima/upravljanje-zasticenim-podrucjima-1101.html?god=1954&mj=6>
5. http://www.dgt.uns.ac.rs/download/uzp_skripta1.pdf
6. <http://www.geografija.hr/hrvatska/prirodnogeografska-obiljezja-i-turisticko-vrednovanje-velebita/>
7. <http://www.pp-velebit.hr/index.php/hr/turisticka-ponuda/smjestaj>
8. <http://www.idemvan.hr/mjesto/velebitski-botanicki-vrt/5082/>
9. <http://www.np-sjeverni-velebit.hr/posjeti/lokaliteti/velebitskibotanickivrt/>
10. <http://www.plantea.com.hr/velebitska-degenija/>
11. <http://www.hr/hrvatska/geografija/rezervati>
12. <http://www.sumari.hr/biblio/pdf/14056.pdf>
13. <http://www.dinarskogorje.com/velebit---jugoisto269ni.html>
14. <http://www.pp-velebit.hr/index.php/hr/cerovacke-spilje/o-spiljama>